

KINNITATUD
Keskkonnaameti peadirektori asetäitja
7.12.2023
korraldusega nr 1-3/23/655

Kalbuse ja Valma merikotka püsielupaikade ja Pikasilla palu (Võrtsjärve loodus- ja linnuala) kaitsekorralduskava

Sisukord

1. Ala iseloomustus	4
1.1. Uuritus ja seire	5
2. Väärtused ja kaitse eesmärgid	6
3. Kavandatavad kaitsekorralduslikud tegevused	10
3.1. Külastuskorraldus ja tähistamine	12

Kasutatud lühendid, mõisted ja selgitused

KE – kaitse-eeskiri

Kaitseväärtus – kaitse-eeskirjas nimetatud kaitstav loodusväärtus (kaitse-eesmärk)

Kaitse eesmärk – kaitseväärtuse soovitud seisund

KeA – Keskkonnaamet

KAUR – Keskkonnaagentuur

KliM - Kliimaministeerium

KKK – kaitsekorralduskava

LKS - looduskaitseeadus

PEP – püsielupaik

Pesamets – häirimistundlik metsaala, mida kotkas kasutab pesitsusperioodil kõige enam

LoD – loodusdirektiiv (käsitleb ohustatud elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitsepõhimõtteid)

LiD – linnudirektiiv (sätestab liikmesriikide õigused ja kohustused loodusliku linnustiku kaitseks ja kasutamiseks)

LoA – loodusala (loodusdirektiivi I ja II lisas nimetatud elupaigatüüpide või liikide kaitseks asutatud ala)

LiA – linnuala (linnudirektiivi I lisas nimetatud linnuliikide ja I lisast puuduvate rändlinnuliikide elupaikade kaitseks asutatud ala)

RMK – Riigimetsa Majandamise Keskus

EELIS – Eesti Looduse Infosüsteem

SKV – sihtkaitsevöönd

PV – piiranguvöönd

SDF – Natura standardandmebaas

Säilitamine – olemasolevate väärtuste säilitamine (seisund ei muutu halvemaks, säilitamine ei tähenda seda, et seisund peab jääma samaks) (looduslik areng)

Seisundi parendamine – arvestatava esinduslikkusega (C) elupaikade seisundi parendamine (kraavide sulgemine, looduslikule arengule jätmise jms)

1. ALA ISELOOMUSTUS

Valma ja Kalbuse püsielupaigad on moodustatud kahe merikotka paari pesametsade kaitseks. Metsi kaitstakse peamises osas rangelt, et tagada kotkastele sobivad tingimused pesitsemiseks. Pikasilla palu peamine väärtus on maastikku ilmestav oosil kasvav vana okaspuumets, mida kasutatakse ka puhkemetsana.

Kaitstava ala nimi	Valma merikotka püsielupaik (KLO3001165), Kalbuse merikotka püsielupaik (KLO3000473), Pikasilla palu (KLO1000003)
Loodusala/linnuala nimi	Võrtsjärve linnuala (EE0080571), Võrtsjärve loodusala (EE0080524)
Pindala	Valma merikotka püsielupaik (KLO3001165) – 10,4 ha Kalbuse merikotka püsielupaik (KLO3000473) – 46,5 ha Pikasilla palu (KLO1000003) – 24,1 ha
Asukoht ja piirid	Võrtsjärve loodusala https://register.keskkonnaportaal.ee/register/internationally-important-area/8953623 Pikasilla palu https://www.riigiteataja.ee/akt/1310/5201/6005/Pikasilla_palujpg#
Kaitsekord	“Merikotka püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri https://www.riigiteataja.ee/akt/13345251?leiakehtiv Pikasilla palu „Valga maakonna kaitsealuste parkide ja puistute piirid“ https://www.riigiteataja.ee/akt/131052016005 „Kaitsealuste parkide, arboreetumite ja puistute kaitse-eeskiri“ https://www.riigiteataja.ee/akt/130052015008?leiakehtiv
Koostaja nimi	Kaidi Erik
Koostamise aasta	2023
Kaitsekorralduskava koostamise kord	„Kaitsekorralduskava koostamise ja kinnitamise kord ning kaitsekorralduskava kinnitaja määramine“ https://www.riigiteataja.ee/akt/104112022001

Kaitsekorralduskava annab soovitusel kaitstava ala valitsejale kaitse eesmärkide saavutamise parimatest viisidest, kuid ei loo õigusi ega kohustusi kolmandatele isikutele. Kalbuse ja Valma merikotka PEP ja Pikasilla palu (Võrtsjärve loodusala) kaitsekorralduskava on koostatud tähtajatult. Kava vaadatakse üle ja uuendatakse põhjendatud juhtudel kaitseväärtuste kaitse tagamise eesmärgil lähtuvalt tulemuslikkuse hindamise või uue inventuuri andmetest.

1.1. Uuritus ja seire

Inventuurid

Kalbuse merikotka püsielupaigas toimus elupaigatüüpide inventuur 2012. aastal Renno Nellise poolt. Inventuuri andmetel leiduvad alal järgmised rahvusvahelise tähtsusega elupaigatüübid: vanad loodusmetsad (9010*) esinduslikkusega A, B, C, soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) esinduslikkusega B ja siirdesoo-ja rabametsad (91D0*) esinduslikkusega C.

Pikasilla palus toimus elupaigatüüpide inventuur 2014. aastal Maarja Mägi ja Tarmo Evestuse poolt. Inventuuri andmetel leidub alal järgmine rahvusvahelise tähtsusega elupaigatüüp: okasmetsad oosidel ja moreenkuhjatistel (9060) esinduslikkusega C.

Tiigilendlast (*Myotis dasycneme*) on Pikasilla palus ja Emajõe luhtadel kaardistatud 1988., 2003. ja 2008. aastal Lauri Lutsari ja Matti Masingu poolt.

Riiklik seire

Valma merikotka püsielupaigas pärinevad esimesed pesaandmed 2004. aastast, mil pesa oli asustamata. Pesa kontrolliti 2009., 2011., 2015. ja 2016. aastal. Alates 2015. aastast on Valma merikotka püsielupaigas üks pesa varisenud (EELIS, 2023). Teine pesa registreeriti 2005. aastal ja toimus pesitsemise. Pesa kontrolliti 2009., 2011., 2015. ja 2016. aastal. 2015. aastal toimus edukas pesitsus 2 lennuvõimestunud pojaga, kuid 2016. aastal oli pesa asustamata. Mõlemad pesad on arhiveeritud (EELIS, 2023). Lähim asustatud pesa on Valma merikotka püsielupaigast u 600 m kaugusel (EELIS, 2023).

Kalbuse merikotka püsielupaigas pärinevad esimesed pesaandmed 2005. aastast, mil pesas oli 1 poeg. Pesa kontrolliti 2006., 2009., 2011., 2013., 2014., 2015., 2016., 2018. ja 2019. aastal. Alates 2018. aastast on Kalbuse merikotka pesa asustamata (EELIS, 2023).

Inventuuride ja uuringute vajadus

Vajalik on inventeerida Natura elupaigatüüpe Valma merikotka püsielupaigas. Vajalik on jätkata riikliku seirega pesitsusedukuse hindamiseks merikotkaste püsielupaikades Valmas ja Kalbusel.

2. VÄÄRTUSED JA KAITSE EESMÄRGID

Loodusalade looduskaitse väärtused on Euroopa Liidu Loodusdirektiivi I lissasse kantud kooslused ja liigid. Tabelis 1 ja 2 võetakse kokku Valma merikotka püsielupaiga, Kalbuse merikotka püsielupaiga, Pikassilla palu (Võrtsjärve loodus- ja linnuala) kaitseväärtuste hoidmisega seotud kaitse eesmärgid, soodsa looduskaitse seisundi saavutamist või hoidmist mõjutavad tegurid ning nende ärahoidmiseks või leevendamiseks ettenähtavad meetmed ning kaitsetegevuse oodatavad tulemused kaitsekorralduskava perspektiivis. Koosluste, liikide, kasvukohtade või elupaikade soodsa seisundi saavutamise või hoidmise tarvis seatavad (hooldamise ja taastamise) meetmed on seatud vastavalt elupaigatüüpidele koostatud hoolduskavadele ja liikide kaitse tegevuskavadele, kui ei ole tabelis märgitud teisiti. Kavad on leitavad Keskkonnaameti kodulehel ja viited on lisatud.

Merikotkaste ja tiigilendlase eesmärgi määramisel on arvestatud riikliku seire, merikotka ja nahkhiirlaste tegevuskava ja elupaigatüüpide inventuuri andmetega. Asustamata merikotka pesade korral ei määrata eesmärgiks pesitsevate paaride arvu. Eesmärgiks on kotkastele sobivate pesapaikade säilimine. Tiigilendlase puhul on oluline säilitada suviseid varjevõimalusi puuõõnsustes.

Tabel 1. Kalbuse ja Valma merikotka PEP ja Pikasilla palu (Võrtsjärve loodus- ja linnuala) kaitseväärtuste koondtabel (kooslused)

Kaitseväärtus ¹	Seisund ² (pindala/ esinduslikkus)	Kaitse eesmärk ³	Mõjutegurid	Meetmed	Oodatav tulemus ⁴	Märkused	Panus üldpinda- lasse/SDF-i (%) ⁵
Loodusala eesmärgid							
Vanad loodusmetsad (9010*) KE – ei, LoD – I, LoA – jah	<ul style="list-style-type: none"> • 2,4 ha / A • 6,1 ha / B • 15 ha / C 	<ul style="list-style-type: none"> • Elupaigatüübi säilitamine 8,5 ha • Elupaigatüübi seisundi parendamine 15 ha • Andmete täpsustamine 10,4 ha Valma merikotka PEP-s 	Metsaraie, kuna osa paikneb piiranguvööndis	<ul style="list-style-type: none"> • Looduslikule arengule jätmine 23,5 ha • Siseriikliku kaitstava ala tüübi muutmine ja kaitse-eesmärgina loetlemine • Inventuur 	Heas seisus elupaiku on säilinud 23,5 ha Andmed on täpsustunud 10,4 ha Valma merikotka PEP-s	Elupaigatüübid Kaardistatud Kalbuse merikotka püsielupaigas	0,036/0,043
Soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) KE – ei, LoD – I, LoA – jah	5,9 ha / B	Elupaigatüübi säilitamine 5,9 ha	<ul style="list-style-type: none"> • Kuivendamine • Metsaraie, kuna osa paikneb piiranguvööndis 	<ul style="list-style-type: none"> • Looduslikule arengule jätmine 5,9 ha • Siseriikliku kaitstava ala tüübi muutmine ja kaitse-eesmärgina loetlemine 	Heas seisus elupaiku on säilinud 5,9 ha	Kaardistatud Kalbuse merikotka püsielupaigas	0,01

¹ LKS – kaitsekategooria looduskaitseseaduse alusel;
KE (jah/ei) – on või ei ole kaitstava ala kaitse-eesmärk;

LoD – loodusdirektiivi lisa number;

LoA (jah/ei) – on või ei ole loodusala kaitse-eesmärk;

LiA (jah/ei) – on või ei ole linnuala kaitse-eesmärk;

LiD – linnudirektiivi lisa number.

² Elupaigatüübi esinduslikkus: A – väga hea, B – hea, C – arvestatav, p – potentsiaalne

³ Kaitse eesmärk seatakse aastaks 2050

⁴ Oodatav tulemus seatakse aastaks 2050 ja tulemuslikkust hinnatakse iga 10 aasta tagant

⁵ [2019. a loodusdirektiivi aruande andmete põhjal](#) Numbrid näitavad, milline on selle loodusala elupaigatüüpide osakaal kogu Eesti elupaigatüüpide / kõikide SDF-i kantud elupaigatüüpide pinda last.

Kaitseväärtus ¹	Seisund ² (pindala/ esinduslikkus)	Kaitse eesmärk ³	Mõjutegurid	Meetmed	Oodatav tulemus ⁴	Märkused	Panus üldpinda- lasse/SDF-i (%) ⁵
Siirdesoo- ja rabametsad (91D0*) KE – ei, LoD – I, LoA – jah	6,6 ha / C	Elupaigatüübi seisundi parendamine 6,6 ha	<ul style="list-style-type: none"> • Kuivendamine • Metsaraie, kuna osa paikneb piiranguvööndis 	<ul style="list-style-type: none"> • Looduslikule arengule jätmine 6,6 ha • Siseriikliku kaitstava ala tüübi muutmine ja kaitse-eesmärgina loetlemine 	Heas seisus elupaiku on säilinud 6,6 ha	Kaardistatud Kalbuse merikotka püsielupaigas	0,01
Siseriiklikud eesmärgid (sh lisada loodusala kaitse-eesmärkide hulka)							
Okasmetsad oosidel ja moreen- kuhjatistel (9060) KE – jah, LoD – I, LoA – ei	17,3 ha / C	Elupaigatüübi seisundi parendamine 17,3 ha	Metsaraie	Looduslikule arengule jätmine 17,3 ha, arvestades erisustega ptk 3.1. Lisada loodusala kaitse-eesmärkide hulka	Heas seisus elupaiku on säilinud 17,3 ha	Kaardistatud Pikasilla palus	

Tabel 2. Kalbuse ja Valma merikotka PEP ja Pikasilla palu (Võrtsjärve loodus- ja linnuala) kaitseväärtuste koondtabel (liigid)

Kaitseväärtus	Seisund	Kaitse eesmärk	Mõjutegurid	Meetmed	Oodatav tulemus	Märkused
Loodus- ja linnuala eesmärgid						
Merikotkas (<i>Haliaeetus albicilla</i>) LKS – I, KE – jah, LiD – I, LiA – jah	Valmas on pesa varisenud, pesamets on säilinud; Kalbusel on pesa asustamata, pesamets on säilinud.	Merikotkale sobiv pesitsusala on säilinud vähemalt 57 ha-l	Pesapaik asub sihtkaitsevööndis ja on rangelt kaitstud ⁶	-	Merikotkale sobiv pesitsusala on säilinud vähemalt 57 ha-l	Valma ja Kalbuse merikotka püsielupaik
Tiigilendlane (<i>Myotis dasycneme</i>) LKS – II, KE – jah, LoD – II, IV; LoA – jah	Tiigilendlane kasutab ala toitumisalana ja suvise varjupaigana.	Tiigilendlasele sobiv elupaik on säilinud vähemalt 24,1 ha-l	Metsaraie	Raiele ajaline piirang 1.05-15.08. Säilitada õõnsustega, sumult seisvad puud ja tüükad.	Tiigilendlasele sobiv elupaik on säilinud vähemalt 24,1 ha-l	Pikasilla palu

⁶ Merikotka tegevuskava

<https://keskkonnaamet.ee/elusloodus-looduskaitse/looduskaitse/liigikaitse#linnud>

3. KAVANDATAVAD KAITSEKORRALDUSLIKUD TEGEVUSED

Vajalike tegevuste tabelisse (tabel 3) on koondatud tööd, mis on vajalikud kaitse eesmärkide saavutamiseks, tabelit võidakse tulevikus täiendada.

Tabelis on tegevused jaotatud vastavalt tegevuse olulisusele järgmistesse prioriteetsusklassidesse:

- 1) esimene prioriteet – hädavajalik tegevus, milleta kaitse eesmärkide täitmine planeeritavas ajavahemikus on võimatu, see on kaitseväärtuste säilimisele ja toimiva ohuteguri kõrvaldamisele suunatud tegevus (taastamine, taasloomine); kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamiseks vajalik tegevus (inventeerimine);
- 2) teine prioriteet – vajalik tegevus, mis on suunatud väärtuste taastamisele ja potentsiaalsete ohutegurite kõrvaldamisele;
- 3) kolmas prioriteet – soovituslik tegevus ehk tegevus, mis aitab kaudselt kaasa väärtuste säilimisele ja taastamisele ning ohutegurite kõrvaldamisele (infotahvlid, külastustaristu).

Tabel 3. Vajalikud tegevused aastaks 2033

Jrk	Tegevuse nimetus	Maht	Tegevuse tüüp	Korraldaja	Prioriteet	Ajagraafik
Inventuurid, seired, uuringud						
1	Merikotka riiklik seire		Seire	KAUR	I	Vastavalt seirekavale
2	Elupaigatüüpide andmete täpsustamine Valma merikotka PEP-s	10,4 ha	Inventuur	KeA	I	2030 ⁷
Hooldus ja taastamine						
3	Vanad loodumetsad (9010*) seisundi parendamine läbi loodusliku arengu	15 ha	Koosluse taastamine	KeA	I	2050 ⁸
4	Siirdesoo- ja rabametsad (91D0*) seisundi parendamine läbi loodusliku arengu	6,6 ha	Koosluse taastamine	KeA	I	2050
5	Okasmetsad moreenikõrgendikel (9060) seisundi parendamine läbi loodusliku arengu	17,3 ha	Koosluse taastamine	KeA	I	2050

⁷ Elupaigatüüpide andmed peavad olema täpsustunud aastaks 2030

⁸ Oodatav tulemus seatakse aastaks 2050 ja tulemuslikkust hinnatakse iga 10 aasta tagant.

Jrk	Tegevuse nimetus	Maht	Tegevuse tüüp	Korraldaja	Prioriteet	Ajagraafik
Taristu						
6	Tähiste hooldamine Pikasilla palus	2 tk	Kaitsealuste objektide tähistamine	RMK	III	Vastavalt vajadusele
Kavad, eeskirjad						
7	Kaitsekorralduskava andmete üle vaatamine ja vajadusel uuendamine		Tegevuskava	KeA	I	1 kord kümne aasta jooksul
8	Kaitsekorralduskava tulemuslikkuse hindamine		Tegevuskava	KeA	I	1 kord kümne aasta jooksul
9	Loodusala kaitse-eesmärkide muutmine		Kaitsekorra muutmine	KliM	I	2024
10	Püsielupaikade kaitse-eesmärkide muutmine		Kaitsekorra muutmine	KeA	I	2024

3.1. Külastuskorraldus ja tähistamine

Püsielupaikadesse külastust ei suunata ja ala piire looduses ei tähistata.

Pikasilla palu omab väärtust kohaliku puhkealana ja on tähistatud kahe tähisega. Tähiste hooldus toimub jooksvalt vastavalt vajadusele. Tähiste asukohad on nähtavad külastustaristu virtuaalkontoris (haldusalisene töökeskkond). Tegevus kuulub III prioriteeti ja seda korraldab RMK.

Pikasilla palu asub asula keskel ja kohalikud elanikud kasutavad ala aktiivselt. Kuna ala on siseriiklikult kaitse all puistuna ja sellel on ka puhkemajanduslik eesmärk, siis ei ole keelatud ohtlike puude eemaldamine teede äärest, kuid teede äärtest kaugemal ei ole otstarbekas kuivanud, viltuseid jms puid eemaldada, kuna surnult seisvad tüükad ja õõnsustega puud pakuvad varjevõimalusi ja toitumiskohti piirkonnas esinevatele liikidele. Alal tuleb säilitada erineva jämedusega lamapuitu, mis tagab metsaelupaigale oluliste struktuurielementide hulga vajalikul määral ja loob elupaiku ja kasvukohti lamapuiduga seotud liikidele.